

Naujasis kriptoturto veiklos reglamentavimas Lietuvoje ir Europos Sąjungoje

Gediminas Laucius

<https://orcid.org/0000-0001-8970-1994>
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedros doktorantas
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel.: (+370 5) 236 6170
El. paštas: lauciusgediminas@yahoo.com

Straipsnyje nagrinėjamos blokų grandinės technologijos pagrindu vykdomų veiklų, tokių kaip kriptovaliutos, išmaniosios sutartys, decentralizuotos autonominės organizacijos (DAO), decentralizuota finansų sistema (DeFi) ir nepakeičiamieji žetonai (NFT), keliamos didžiausios grėsmės ir susiję teisiniai iššūkiai. Praktinių įžvalgų fone analizuojamos naujos Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo ir MiCA reglamento nuostatos. Prieinama prie išvados, kad naujasis nacionalinis reguliavimas turėtų veiksmingai prisidėti prie kibernetinių nusikalstamų veikų, pinigų plovimo ir teroristų finansavimo, tarptautinių sankcijų pažeidimo prevencijos. Vis dėlto daugelis kitų kriptovaliutų rinkai bei kitoms blokų grandinės technologijos panaudojimo formoms būdingų problemų lieka nesprenžiamos. Šias spragas iš dalies užpildys MiCA reglamentas, tačiau ir jis nesukurs reikalingos apimties teisinio aiškumo kitoms nei kriptovaliutos technologijos panaudojimo formoms. Šių išvadų pagrindu straipsnyje pateikiama pasiūlymų dėl tolesnio blokų grandinės technologijos pagrindu vykdomų veiklų reguliavimo plėtojimo.

Pagrindiniai žodžiai: blokų grandinės technologija, kriptoturto reglamentavimas, MiCA reglamentas, išmaniosios sutartys, DAO, NFT, DeFi.

New Cryptocurrency Regulation in Lithuania and the European Union

The paper examines the major threats and related legal challenges posed by activities based on blockchain technology, such as cryptocurrencies, smart contracts, Decentralised Autonomous Organisations (DAOs), the Decentralised Finance System (DeFi), and Non-Fungible Tokens (NFTs). In the light of practical findings, the provisions of the Lithuanian Law on prevention of money laundering and terrorist financing and MiCA regulation are being analysed. The paper arrives at the conclusion that the new national law should effectively contribute to the prevention of cybercrimes, money laundering, terrorist financing, and violation of international sanctions. Nevertheless, a number of other issues typical for cryptocurrencies and other forms of utilisation of the blockchain technology remain unaddressed. Certain loopholes will be partly filled in by MiCA regulation. However, it will not create the required scope of legal certainty for other than cryptocurrencies forms of technology utilisation. On the basis of these findings, the paper puts forward proposals for the further development of the regulation of activities based on the blockchain technology.

Keywords: blockchain technology, regulation of crypto-assets, MiCA regulation, smart contracts, DAO, NFT, DeFi.

Received: 04/12/2022. Accepted: 05/07/2023

Copyright © 2023 Gediminas Laucius. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Įvadas

Reta kita šiuolaikinė technologija turi tiek potencialo pakeisti nusistovėjusias komercines, finansines, investicines, teises ir net meno veiklos formas kaip blokų grandinės (angl. „Blockchain“) technologija (Ito *et al.*, 2017).

Prognozuojama, kad blokų grandinės technologija reikšmingai sumažins įtakingų tarpininkų vaidmenį jau artimos ateities visuomenėje. Iki šiol duomenų bazės daugiausia valdomos centralizuotų tarpininkų, tokių kaip didžiosios interneto bendrovės (pvz., „Amazon“, „Meta“, „Google“ ir kt.). Finansų sistemos funkcionuoja, naudojamos bankų ir kitų finansų rinkų dalyvių infrastruktūrą, pinigų politiką įgyvendina centriniai bankai, sutarčių vykdymą užtikrina teismų ir sprendimų vykdymą administruojančių institucijų sistema, viešai platinamų vertybinių popierių prekyba vyksta pasitelkiant rinkų operatorius. Blokų grandinės technologija šią nusistovėjusią tvarką keičia, sudarydama sąlygas duomenis saugoti tūkstančiuose po pasaulį išsibarsčiusių kompiuterių, leisti nuo centrinių bankų nepriklausomas kriptovaliutas, skolintis ir investuoti kriptoturtą decentralizuotose finansų (toliau tekste – DeFi) platformose, kurti naujų rūšių skaitmeninį turtą, o tarpusavyje nesusijusiems asmenims leidžia pasiekti skirtingo pobūdžio susitarimus konfidencialiu, saugiu, nepakeičiamu būdu bei priverstinai įvykdyti sandorių nuostatas, nedalyvaujant trečiosioms šalims (Wright *et al.*, 2015).

Natūralu, kad plečiantis technologijos panaudojimui ir didėjant veiklos apimčiai, auga ir susijusios rizikos vartotojams, finansų sistemai, kaupiasi pinigų plovimo ir tarptautinių sankcijų pažeidimo grėsmės. Dėl to atsiranda specialaus reguliavimo poreikis.

Šio **straipsnio objektas** – naujasis Lietuvos ir Europos Sąjungos (toliau tekste – ES) kriptoturto veiklos reglamentavimas ir jo spragos. **Straipsnio tikslas** – įvertinti naująjį Lietuvos ir ES kriptoturto veiklos reglamentavimą, nustatyti blokų grandinės technologijos naudojimo sritis, keliančias teisinių iššūkių, bet nepatenkančias į naujųjų Lietuvos ir ES teisės aktų taikymo apimtį, ir pateikti pasiūlymų dėl tolesnio blokų grandinės technologijos pagrindu vykdomų veiklų reglamentavimo plėtojimo. Darbe keliami keturi pagrindiniai **uždaviniai**: 1) nustatyti blokų grandinės technologijos pagrindu vykdomų veiklų keliamus iššūkius ir grėsmes; identifikuotų iššūkių ir grėsmių kontekste; 2) išnagrinėti ir įvertinti naująjį Lietuvos reglamentavimą, įtvirtintą 2022 m. birželio 30 d. priimtame Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo Nr. VIII-275 2, 9, 25 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 25³ straipsniu įstatyme Nr. XIV-1374, kuriuo pakeičiamas, papildomas ir nauja redakcija išdėstomas šiuo metu galiojantis Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas (toliau tekste – Naujasis PPTFPĮ); 3) ištirti ir įvertinti numatomą ES reglamentavimą, nustatytą 2023 m. gegužės 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (ES) 2023/1114 dėl kriptoturto rinkų, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (ES) Nr. 1093/2010 bei (ES) Nr. 1095/2010 ir direktyvos 2013/36/ES bei (ES) 2019/1937 (toliau tekste – MiCA reglamentas), ir, analizės pagrindu nustačius Naujojo PPTFPĮ ir MiCA reglamentavimo spragas, 4) pateikti pasiūlymų, kaip ir kokiomis kryptimis toliau tikslinga plėtoti blokų grandinės technologijos pagrindu vykdomų veiklų reglamentavimą.

Darbe naudojami šie pagrindiniai **metodai**: i) *dokumentų tyrimo ir analizės* metodas, kuriuo siekiama išanalizuoti ir įvertinti Naujojo PPTFPĮ ir MiCA reglamento ir su šiais teisės aktais susijusių dokumentų ir kompetentingų institucijų pozicijų nuostatas; ii) *mokslinės literatūros analizės* metodas, taikomas vertinant esamas teises mokslines diskusijas dėl kriptoturto veiklos reglamentavimo; iii) *lingvistinis* metodas pasitelkiamas analizuojant ES ir nacionalinių teisės aktų terminus ir formuluotes, atkleidžiant jų reikšmę ir turinį; iv) *lyginamasis* metodas naudojamas lyginant Naujojo PPTFPĮ nuostatas su iki šiol galiojusiomis nacionalinėmis kriptoturto veiklą reguliavusiomis taisyklėmis bei su MiCA reglamento nuostatomis; v) *sisteminės analizės* metodas pasitelkiamas išryškinti PPTFPĮ ir

MiCA reglamento nuostatų panašumus, skirtumus, tinkamumą ir pakankamumą reguliuoti skirtingus blokų grandinės technologijos pagrindu vykdomų veiklų aspektus; vi) *analogijos* metodas naudojamas nustatyti, kokios tarptautinės teisėkūros gerosios patirtys galėtų būti pasitelktos, siekiant tobulinti blokų grandinės technologijos pagrindu vykdomų veiklų reglamentavimą; vii) *loginės dedukcijos* ir viii) *teisinio modeliavimo* metodai naudojami analizuotų šaltinių ir duomenų pagrindu darant išvadas ir apibendrinimus bei formuluojant pasiūlymus.

Nagrinėjamos temos aktualumas, ištirtumas ir originalumas. Lietuvoje sparčiai daugėja kriptokeityklų ir depozitinių virtualiųjų piniginių paslaugų veiklą vykdančių bendrovių. 2023 m. birželio 11 d. VĮ „Registru centras“ duomenimis, Lietuvoje kriptokeityklų buvo 418¹, o depozitinių virtualiųjų piniginių paslaugų teikėjų – 410². Daugėjant verslo subjektų didėja ir pinigų plovimo, teroristų finansavimo bei tarptautinių sankcijų pažeidimo rizika. Per 2022 metus Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau tekste – FNTT) už PPTFPĮ pažeidimus nubaudė du virtualaus turto paslaugų teikėjus³. O vien per pirmuosius penkis 2023 metų mėnesius už Naujojo PPTFPĮ baudos buvo skirtos keturiems šio sektoriaus ūkio subjektams⁴. Pažymėtina, kad kriptokeityklos ir depozitinių virtualiųjų piniginių paslaugos sudaro tik dalį visų veiklos formų, vykdomų blokų grandinės technologijos pagrindu. Pastaraisiais metais Lietuvoje įsteigtų startuolių, savo veiklą grindžiančių blokų grandinių technologija, skaičius taip pat sparčiai kilo. Su šiomis tendencijomis kyla ir tokių veiklų reglamentavimo, kuris sukurtų teisinį tikrumą sektoriuje veikiantiems asmenims, įtvirtintų taisykles, galinčias užkirsti kelią sukčiavimui, pinigų plovimui, tarptautinių sankcijų pažeidimui ir tuo pačiu netrukdytų technologijos raidai ir skaitmeninėms inovacijomis grįstų verslų kūrimuisi, poreikis. Tai lemia šio straipsnio temos aktualumą.

Blokų grandinės technologijos pagrindu vykdomos veiklos ir kriptoturto reguliavimo klausimai Lietuvoje ištirti tik iš dalies. Iki šiol šiuos klausimus analizavę mokslininkai, pavyzdžiui, Ieva Turskytė ir Alfreda Šapkauskienė, skyrė dėmesį ES kriptovaliutų reguliavimo politikai (Turskytė, Šapkauskienė, 2021). Denas Grigaitis nagrinėjo taikytinos teisės nustatymo kriptovaliutų sistemų dalyvių santykiams problemas (Grigaitis, 2021). Evaldas Mikalajūnas publikavo straipsnį, skirtą NFT teisiniu apibrėžimui ir problematikai (Mikalajūnas, 2022), o Sandra Idkinaitė ir Artūras Grumulaitis tyrė kriptoturto apmokestinimo klausimus (Idkinaitė ir Grumulaitis, 2023). Tačiau visi šie darbai, nors ir vertingi savo srities tyrimuose, koncentravosi ties konkrečiomis su kriptoturtu susijusiomis veiklos sritimis, o ne į naujojo Lietuvos ir ES kriptoturto veiklos reglamentavimo tyrimą.

Kitose ES valstybėse jau paskelbta keletas tyrimų, kuriuose nagrinėjamos su MiCA reglamentu susijusios skirtingos teisinės problemos. Pavyzdžiui, Filippo Annunziata savo tyrime nagrinėja, kaip pagal MiCA reglamentą bus licencijuojami kriptopaslaugų teikėjai (Annunziata, 2023), o Jón Helgi Egilsson analizuoja naujojo MiCA reglamente įtvirtinto stabiliosios vertės žetonų reglamentavimo modelio įtaką galimai kriptoturto konkurencijai su tradiciniais elektroninių pinigų leidėjais – bankais ir elektroninių pinigų įstaigomis (Egilsson, 2023). Tačiau ir užsienio moksliniuose darbuose kol kas nagrinėti tik tam tikri MiCA reglamento aspektai. Dėl paminėtų priežasčių šiame straipsnyje nagrinėjamos temos laikytinos mažai ištirtomis, o jų tyrimas – originaliu.

¹ <https://www.registrucentras.lt/jar/sarasai/vvko.php>

² <https://www.registrucentras.lt/jar/sarasai/dvvp0.php>

³ <https://www.fntt.lt/lt/pinigu-plovimo-prevencija/sprendimai-del-poveikio-priemoniu/2022-m.-sprendimai-del-poveikio-priemoniu/4280>

⁴ <https://www.fntt.lt/lt/pinigu-plovimo-prevencija/sprendimai-del-poveikio-priemoniu/4022>

1. Blokų grandinės technologijos praktinio naudojimo keliami iššūkiai ir susijusios grėsmės

Toliau šiame skyriuje apžvelgiami skirtingų blokų grandinės panaudojimo būdų keliami iššūkiai, į kuriuos bus atsižvelgiama antrame ir trečiame straipsnio skyriuose vertinant Naujajame PPTFPĮ ir MiCA reglamente įtvirtintų nuostatų tinkamumą reguliuoti skirtingus blokų grandinės technologijos pagrindų vykdomų veiklų aspektus.

Kriptovaliutos. Šiuo metu pasaulyje yra daugiau nei 20 tūkstančių skirtingų kriptovaliutų, virtualaus turto, žetonų rūšių ir su jais susijusių projektų. Dauguma iš jų deklaruoja siekius tapti finansų sistemos ateitimi. Tačiau realybėje nemaža dalis projektų yra sukurti apgaulės tikslais (angl., *scams*) ir daugiau nei pusė iš visų projektų žlunga per pirmuosius veiklos metus (What Is Crypto's Downfall?, 2022). Tai lemia ne tik stambių institucinių investuotojų, bet ir paprastų vartotojų, patikėjusių kripto idėja, nuostolius. Daugeliu atvejų instituciniai investuotojai turi galimybę iš anksto išanalizuoti projektą, susipažinti su komanda, įvertinti techninius sprendimus ir tokiu būdu nustatyti susijusią riziką, kuri paprastai atitinka tokių investuotojų rizikos apetitą. O paprasti vartotojai dažniausiai pasikliauja skambiais reklaminiais projekto sūkais, socialiniuose tinkluose tendencingai pateikiama informacija ir nuomonės formuotojų palankiais pareiškimais. Dėl to vartotojai didelių kriptoturto kainos svyravimų ar projektų žlugimo atvejais labiausiai nukenčia.

Vartotojai taip pat dažnai praranda turimą kriptoturta per kibernetines atakas ar pamiršę savo kriptopiniginės privataus rakto kodą. Tokiais atvejais decentralizuotas kriptovaliutų ir susijusių operacijų pobūdis tampa didžiausiu trūkumu, nes nėra trečiosios šalies, į kurią vartotojas galėtų kreiptis, arba, net jeigu ji ir yra (pavyzdžiui, nereguliuojamas kriptoturto keityklos operatorius), paprastai vartotojui nėra prieinami veiksmingi teisiniai būdai, kuriais jis galėtų išreikalauti nuostolių atlyginimo. Be to, dažni atvejai, kai nereguliuojamas ir neprižiūrimas kriptoturto keityklos užsiima neleistinu rinkų manipuliavimu, taiko paslėptą ir nesąžiningai aukštą kainodarą, nepagrįstai riboja kriptoturto išvedimą iš platformos ar net apskritai pasisavina vartotojų kriptoturta (9 Biggest Risks for Crypto..., 2021). Pastarasis garsiai nuskambėjęs, kriptoturto industriją sukrėtęs ir platformos naudotojams milijardinių nuostolių sukėlęs atvejis yra vienos iš didžiausių pasaulyje kriptokeityklos FTX bankrotas. Remiantis viešai prieinamais duomenimis, FTX piktnaudžiavo tinkamo reguliavimo nebuvimu, klientų kriptoturto neatskyrė nuo platformos kriptoturto, viešai to neatskleisdama, skolino klientų kapitalą susijusioms grupės įmonėms, su klientams priklausančiu kriptoturta atliko sudėtingus ir rizikingus investicinius sandorius, neįgyvendino korporatyvinės kontrolės mechanizmų ir nesilaikė gerosios valdysenos reikalavimų, vartotojams pateikdavo klaidinančią informaciją apie kriptoturto keityklos mokumą ir gebėjimą vykdyti prisiimtus įsipareigojimus (ESMA, 2022).

Kriptovaliutos dėl lengvo, greito ir praktiškai nesustabdomo per laidų mechanizmo, įgyvendinamo decentralizuotoje blokų grandinėje, bei vis dar didelio kriptopiniginė turėtojų anonimiškumo, yra plačiai naudojamos „tamsiajame internete“ (angl. *Darknet*), nusikalstamosiose veikose, pinigų plovimo operacijose ir apeinant tarptautines sankcijas. Pavyzdžiui, net 98 procentai visų išpirkų kibernetinio šantažo atvejais iki 2020 m. buvo sumokamos bitkoinais (Ransomware: Paying Cyber Extortion Demands..., 2020).

Atskira kriptoturto rūšis, kurioje valstybės pradėjo įžvelgti rizikų finansų sistemai, – **stabilieji žetonai**. 2019 m. Didžiojo septyneto (G7) valstybių grupės ataskaitoje išvardytos rizikos, kurias stabilieji žetonai kelia viešajai politikai, priežiūrai ir reguliavimui (Investigating the impact of global stablecoins, 2019). Pirmoji rizika kyla iš teisinio statuso neapibrėžtumo. Nėra aišku, ar stabilieji žetonai turėtų būti laikomi pinigų ekvivalentais, traktuojami kaip sutartinės reikalavimo teisės, ar turėtų būti prilyginami vertybiniais popieriams, suteikiantiems reikalavimą į emitentą ar tiesiogiai į turta, su kuriuo stabi-

lusis žetonas yra susietas. Baiminamasi, kad susijusių teisių ir pareigų teisinis neapibrėžtumas gali lemti pasitikėjimo stabiliais žetonais praradimą, kas gali turėti sistemine neigiamą įtaką tradicinei finansų sistemai, nes stabilųjų žetonų emitentai būtų priversti parduoti finansinį turtą, kuriuo stabilieji žetonai yra užtikrinti, tokiu būdu sukeldami neigiamą spaudimą tradicinių finansinių instrumentų kainai. Didžiausio pasaulyje stabilųjų žetonų emitento „Tether“ valdomų komercinių skolos vertybinių popierių portfelis yra didesnis nei daugumos JAV ir ES pinigų rinkų fondų. Dėl to staigi vertybinių popierių realizacija gali turėti „užkrečiamą“ poveikį visai tarptautinei skolos vertybinių popierių rinkai (Stablecoins Could Pose New Short-Term..., 2021). Kita rizika siejama su stabilųjų žetonų emitentų valdysenos praktika. Manoma, kad stabilųjų žetonų pirkėjų kapitalui apsaugoti tokio kapitalo apsaugai turėtų būti įgyvendinamos panašios apsaugos priemonės kaip investiciniuose fonduose (pvz., rezervą sudarantis turtas turėtų būti atskirtas nuo nuosavo kapitalo). Nesant specialaus teisinio reguliavimo išlieka rizika, kad stabilųjų žetonų leidėjai privatizuos pelnus, generuojamus rezerve esančio turto, o rezervo praradimo nuostoliai būtų perkelti investuotojams. Trečioji rizika siejama su pavojumi, kurį pasauliniai stabilieji žetonai kelia centrinių bankų gebėjimui vykdyti efektyvią pinigų politiką. Tokia rizika gali materializuotis, jeigu didelė visuomenės dalis pradėtų naudoti stabiluosius žetonus vietoje vietinės valiutos (Stablecoins: Private-sector quest..., 2021). Šios rizikos tikimybė didesnė valstybėse, turinčiose silpnas nacionalines valiutas.

Išmaniosios sutartys. Su išmaniosiomis sutartimis yra susijusių nemažai praktinių ir teisinių klausimų. Kadangi išmanioji sutartis savo esme yra programinis kodas, programavimo klaidos gali lemti išmaniosios sutarties šalių finansinius praradimus, nesusijusius su sandorio aplinkybėmis. Pavyzdžiui, 2021 m. liepos mėn. programišius, pasinaudodamas „Poly“ tinklo išmaniųjų sutarčių trūkumais, sugebėjo pasisavinti kryptožetonų už 600 milijonus JAV dolerių (How hackers stole \$613 million..., 2021). Praktiniu požiūriu išmaniųjų sutarčių įgyvendinimui dažnai reikia pasikliauti išoriniais duomenimis. Pavyzdžiui, išvestiniuose finansiniuose sandoriuose sutarties įgyvendinimas priklauso nuo tuo metu esančios bitkoino kainos. Tokius duomenis išmaniosioms sutartims teikia tretieji asmenys, vadinami orakulais (angl. *oracles*). Dėl to kyla operacinė rizika, susijusi su netikslios informacijos pateikimu. Žinomas ne vienas atvejis, kai „orakulai“ manipuliavo DeFi sistemomis, teikė klaidingus duomenis, siekdami finansinės naudos (The Challenges and Risks..., 2021).

Be to, vis dar yra nemažai neatsakytų teisinių klausimų, susijusių su išmaniosiomis sutartimis. Pavyzdžiui, i) jeigu išmanioji sutartis padaro klaidą, kuri šalis bus atsakinga ir turės atlyginti žalą? ii) kokia yra išmaniųjų sutarčių teisinė galia? iii) kaip tarptautinių išmaniųjų sutarčių atveju nustatyti kompetentingus teismus ir taikytiną teisę? iv) kaip įgyvendinti teismų sprendimus, kai ekonominės operacijos vyksta decentralizuotos viešos finansinių operacijų saugojimo sistemos, kurios neadministruoja joks centrinis operatorius, o sandoriai apskaitomi tūkstančiuose skirtingų kompiuterių, esančių šimtuose skirtingų valstybių, paklūstančių tik programinio kodo logikai, lygmeniu? v) kaip reikėtų pakeisti arba nutraukti išmaniąją sutartį, jeigu tokia būtų šalių valia (Bayón, 2019)?

Decentralizuotos autonominės organizacijos. Dauguma DAO neturi juridinio asmens statuso (toliau tekste – neregistruotos DAO). Tokios DAO savo esme yra kombinacija programuotojų parengtų išmaniųjų sutarčių, veikiančių blokų grandinėje, kurios ištekliais apsirūpina ir veiklos tęstinumą užtikrina, naudojamos iš investuotojų surinktą ir investiciniame procese uždirbtą kriptoturtą (Guillaume *et al.*, 2022). Tam tikra prasme neregistruotos DAO egzistuoja „šalia teisės“, t. y. i) jos neveikia nė vienoje konkrečioje pasaulio valstybėje (DAO veiklą užtikrina sandorius blokų grandinėje tvirtinantis po visą pasaulį išsimėtę kompiuteriai (angl. *nodes*)), ii) jos neturi centrinės būstinės, iii) veiklai reikalinga infrastruktūra nėra sukoncentruota konkrečioje teritorijoje, iv) DAO nėra kontroliuojama nė iš vienos šalies (DAO valdymas užtikrinamas decentralizuotai žetonų turėtojams iš viso pasaulio

priimant sprendimus balsuojant), v) DAO paprastai neturi banko sąskaitų, jų turtas yra skaitmeninis ir bloką grandinės technologijos pagrindu paskirstytas visame pasaulyje, valstybėms itin sunku nustatyti savo jurisdikciją DAO atžvilgiu (De Fillipi, 2018, p. 154). Yra autorių, teigiančių, kad visiškai decentralizuotų DAO atveju tarptautinė privatinė teisė pasiekia savo ribas (Mienert, 2021, p. 4).

Net valstybei nusprendus, kad ji turi jurisdikciją, realias teisinio poveikio priemones neregistruotam DAO pritaikyti yra sudėtinga. Viena, dėl to, kad nėra teisės pripažįstamo subjekto, kurį būtų galima patraukti atsakomybėn (Pietrzykowski, 2017, p. 49), ar identifikuojamų konkrečių asmenų, stovinčių už neregistruoto DAO. Antra, dėl paskirstytos ir decentralizuotos organizacijos prigimties viena valstybė neturi techninių galimybių sustabdyti DAO veiklos (De Fillipi, 2018, p. 154). Trečia, kodo nekeičiamumas ir iš to plaukiantis DAO autonomiškumas suponuoja riziką, kad DAO gali veikti nenutrūkštamai ir nesustabdomai, net jeigu jos veikla akivaizdžiai prieštarautų teisei ir viešajam interesui. Pakeitimus galėtų atlikti tik pati DAO bendruomenė. Ketvirta, dėl neregistruoto DAO teisinio statuso neapibrėžtumo kyla grėsmė ir netikrumas DAO bendruomenės nariams. Apskritai juridinis asmuo yra teisinis konstruktas, leidžiantis atskirti juridinio asmens ir jo dalyvių atsakomybę. Neregistruoti DAO juridinio asmens statuso neturi. Todėl kyla klausimas, ar DAO bendruomenės nariai nebūtų laikomi atsakomybės subjektais civilinio, administracinio ar baudžiamojo ginčo atveju (Guillaume *et al.*, 2022). Ar jie neturėtų būti laikomi kolektyvinėmis sandorių, kuriuos sudaro DAO, šalimis? Jeigu taip, kaip vertinti aplinkybę, kad daugumos DAO narių tapatybės nėra žinomos – daugeliu atvejų žinomi tik kriptopiniginių, kuriose saugomi DAO žetonai, viešųjų raktų adresai. Ar tai reiškia, kad DAO sudaryti sandoriai teisiniu požiūriu yra negaliojantys, nes neįmanoma identifikuoti sandorio šalių?

Decentralizuota finansų sistema. Rizikas, susijusias su DeFi sistema, gerai iliustruoja 2022 m. liepos mėnesį paskelbtas vienos didžiausių su DeFi investicijomis susijusių platformų „Celsius“ bankrotas. Oficialiai dar 2022 m. gegužės mėnesį „Celsius“ turėjo daugiau kaip 1,7 milijono platformos naudotojų ir valdė beveik 12 milijardų JAV dolerių vertės turtą, o jau liepos mėnesį kreipėsi į kompetentingas institucijas dėl bankroto procedūros pradėjimo. „Celsius“ rinkoje garsėjo, kad klientams už platformoje deponuotą kriptoturtą mokėjo neįprastai didelės palūkanas, svyravusias nuo 10 iki 20 metinių procentų. Iš šiuo metu prieinamų duomenų aiškėja, kad „Celsius“ ilgą laiką veikė nuostolingai, o grąžą klientams mokėjo iš naujai pritrauktų klientų deponuoto kriptoturto, t. y. veikė kaip tradicinė Ponzi schema (From \$25 billion to \$167 million..., 2022). Šis pavyzdys išryškino didelius vis dar nebrandžios DeFi ekosistemos trūkumus. Pirma, nors tai, kad nebuvo reguliavimo, ir prisidėjo prie spartaus DeFi sistemos augimo, bet kai nėra privalomų taisyklių, reikalams pasisukus į neigiamą pusę, klientai ir investuotojai neturi veiksmingų pažeistų teisių gynimo priemonių. Antra, nėra nusistovėjusios praktikos, kaip DeFi ekosistemoje investicijas vykdančios subjekto turėtų valdyti likvidumo, nemokumo, investuoto kriptoturto praradimo ir kitas susijusias rizikas. Trečia, kadangi DeFi platformos valdo ir investuoja išimtinai tik kriptoturtą ir tai atliekama bloką grandinėje, ši veikla yra itin pažeidžiama kibernetinių atakų. Tai, kad nėra reguliavimo ir priežiūros, neleidžia užtikrinti tinkamo kibernetinės rizikos valdymo, o praradimų atvejų DeFi platforma būtų apsidraudusi arba turėtų pakankamai rezervinio kapitalo nuostoliams kompensuoti. Ketvirta, klientai, norintys naudotis DeFi platformomis, turi turėti asmenines kriptopinigines. Jeigu klientas pamiršta savo kriptopinigines privatus raktą kodą, jo DeFi atliktos investicijos gali būti prarastos negrįžtamai (Decentralised finance..., 2022).

Nepakeičiamieji žetonai. Vienas iš dažniausių teisinių neapibrėžtumų, susijusių su NFT, yra neaiškumas, kokias teises, susijusias su objektu, kurį reprezentuoja NFT, įgyja pirkėjas. Neretai kūrinio, su kuriuo susijęs NFT, autorius išlaiko didelę dalį teisių. Pavyzdžiui, galimybę gauti dalį pardavimo antrinėje rinkoje pajamų, teisę apriboti galimybę kūrinių nuomoti ar eksponuoti (What are the legal issues..., 2022). Taip pat yra neaiškumas dėl teisinio NFT statuso – ar NFT turėtų būti laikomi skaitmeniniais

įrašais, patvirtinančias tam tikras turėtojo sutartines teises, ar jie turėtų būti prilyginti savarankiškam daiktinės teisės objektui, ar turėtų būti taikomas vertybinių popierių reguliavimas, o gal NFT turėtų būti laikomi tiesiog kriptoturto? Maža to, dėl sunkiai nustatomos tikrosios vertės, NFT gali būti naudojami pinigų plovimo operacijose ar korupcinio pobūdžio susitarimuose.

Į šiame skyriuje aprašytus blokų grandinės technologijos praktinio naudojimo iššūkius ir grėsmes atsižvelgiama tolesniuose skyriuose vertinant Naujojo PPTFPĮ ir MiCA reglamento nuostatas bei formuluojant tolesnio reglamentavimo plėtojimo pasiūlymus.

2. Lietuvos kriptoturto veiklos reglamentavimas

Toliau 2.1. poskyryje apžvelgiamos naujai priimtos Naujojo PPTFPĮ nuostatos, reguliuojančios juridinių asmenų, teikiančių su kriptoturto keitimu ir saugojimu susijusias paslaugas, veiklą, o 2.2. poskyryje pateikiamas nacionalinio reglamentavimo tinkamumo valdyti 1 skyriuje aprašytus blokų grandinės technologijos naudojimo keliamus iššūkius ir grėsmes vertinimas.

2.1. Naujojo PPTFPĮ nuostatos

Naujojo PPTFPĮ 2 straipsnio 22² dalyje patikslinama virtualiosios valiutos sąvoka, papildant, kad virtualioji valiuta elektroninėmis priemonėmis gali būti ne tik pervedama, saugoma ir parduodama, bet ir keičiama, investuojama ir naudojama atsiskaitymams. Įstatymo 9 straipsnio 1 dalies 6 punkte operacijų slenkstis, nuo kurio virtualiųjų valiutų keityklos ir depozitinių virtualiųjų valiutų piniginių operatoriai privalės nustatyti kliento tapatybę, mažinamas nuo 1 000 eurų iki 700 eurų.

Naujasis PPTFPĮ papildomas nauja 9 straipsnio 16¹ dalimi, kurioje įtvirtinama vadinamoji *travel rule* taisyklė. Pagal ją virtualiųjų valiutų keityklos ir depozitinių virtualiųjų valiutų piniginių operatoriai, atlikdami virtualiosios valiutos keitimo, pervedimo ar kitokią operaciją, privalo rinkti, saugoti ir perduoti operacijos gavėjo virtualiųjų valiutų keityklos ar depozitinių virtualiųjų valiutų piniginių operatoriumi arba finansų įstaigai įstatyme nustatyto turinio informaciją apie operacijos iniciatorių ir operacijos gavėją. To paties straipsnio 16³ dalyje įtvirtinamas draudimas priimti operacijos iš kito virtualiųjų valiutų keityklos ar depozitinių virtualiųjų valiutų piniginių operatoriaus, jeigu šis nesilaiko reikalavimo perduoti šio straipsnio 16¹ dalyje nurodytą informaciją. Vis dėlto pažymėtina, kad Naujajame PPTFPĮ įtvirtintos *travel rule* taisyklės įsigaliojimas atidėtas iki 2025 m. sausio 1 d., t. y. iki tada, kai ES mastu bus įsigaliojęs harmonizuotas *travel rule* taisyklės reglamentavimas. Įstatymo 9 straipsnio 21¹ dalyje nustatomas draudimas atidaryti anonimines sąskaitas ar sąskaitas akivaizdžiai fiktyviais vardais, taip pat atidaryti sąskaitas ar kitaip pradėti dalykinius santykius nepareikalavus kliento tapatybę patvirtinančių duomenų arba kilus pagrįstam įtarimui, kad šiuose dokumentuose įrašyti duomenys yra netikri ar suklastoti.

Naujajame PPTFPĮ 25 straipsnis papildomas 3¹ dalimi, kurioje numatoma virtualiųjų valiutų keityklų ir depozitinių virtualiųjų piniginių operatorių valdymo ar priežiūros organų nariui arba tokių asmenų naudos gavėjui kelti didesnius reputacijos reikalavimus, draudžiama eiti vadovaujamas pareigas asmeniui, kuris buvo pripažintas kaltas padaręs Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatytą sunkų, labai sunkų nusikaltimą arba tyčinį nusikaltimą nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, ekonomikai, finansų sistemai ir kitas ar pripažintas kaltas dėl kito nusikaltimo nuo bausmės atlikimo nepaėjus 3 metams bet kurį iš šių nusikaltimų atitinkančią nusikalstamą veiklą pagal kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus.

To paties straipsnio naujoje 5 dalyje įtvirtinamas reikalavimas, kad bendrovės vyresnysis vadovas (t. y. pinigų plovimo prevencijos pareigūnas) turėtų būti nuolatinis Lietuvos Respublikos gyventojas.

Tokiu reikalavimu siekiama užtikrinti tinkamą kriptoturto paslaugas teikiančių subjektų bendradarbiavimą su priežiūros ir kontrolės institucijomis, kad priežiūros darbuotojams atvykus į įmonės būstinę joje esantys įmonės atstovai turėtų įgaliojimus pateikti kompetentingus paaiškinimus (PPTFPĮ aiškinamasis raštas, 2022). Įstatymo 25 straipsnio 7 dalyje nurodoma, kad vadovaujantieji darbuotojai negali tuo pačiu metu atstovauti daugiau kaip vienam virtualiųjų valiutų keityklos operatoriui, išskyrus atvejus, kai tie operatoriai priklauso vienai įmonių grupei. Šiuo draudimu siekiama stiprinti pinigų plovimo prevenciją ir vartotojų apsaugą – nustatyti kriptoturto paslaugų teikėjams griežtus organizacinius reikalavimus, aiškiai paskirstyti darbuotojų pareigas ir atsakomybę bei užtikrinti, kad atsakingi darbuotojai turėtų pakankamai laiko savo pareigoms atlikti (PPTFPĮ aiškinamasis raštas, 2022).

Svarbus naujas reikalavimas įtvirtinamas įstatymo 25 straipsnio 7 dalyje, kuriuo kriptokeityklų ar depozitinių piniginių paslaugų veiklą vykdančiams juridiniams asmenims, kurių teisinė forma yra akcinė bendrovė arba uždaroji akcinė bendrovė, nurodoma suformuoti ne mažesnę kaip 125 000 eurų įstatinį kapitalą, o kitos teisinės formos juridiniai asmenys arba kitų valstybių juridinių asmenų filialai įpareigojami turėti draudimo arba garantijos dokumentą dėl ne mažesnės kaip 100 000 eurų sumos vienai kliento pretenzijai dėl nuostolių atlyginimo ir 500 000 eurų sumos visoms klientų pretenzijoms per metus. Tikimasi, kad šie reikalavimai nuo steigimosi Lietuvoje atgrasins „popierines“ įmones ir kels vartotojų apsaugos standartus. Šį efektą turėtų padėti pasiekti ir naujas reikalavimas, įtvirtintas Naujojo PPTFPĮ 25 straipsnio 8 dalyje, pagal kurį kriptoturto keityklos ar kriptopiginių paslaugas teikiantis subjektas privalės nevykdyti veiklos kitoje valstybėje tokiu mastu, kad Lietuvos Respublikoje liktų tik neesminės funkcijos ir jos būtų atliekamos ar teikiamos išimtinai tik kitos valstybės klientams. Šia nuostata siekiama, kad įsteigta bendrovė turėtų realų ryšį su Lietuva, jos veiklos atskaitomybė tektų Lietuvos priežiūros institucijoms (PPTFPĮ aiškinamasis raštas, 2022). Kadangi nuostata yra vertinama, lieka neaišku, kada praktikoje bus laikoma, kad bendrovė Lietuvoje atlieka ne tik neesmines funkcijas (ar užteks turėti biurą, keletą darbuotojų ir nedidelę dalį Lietuvoje įsikūrusių klientų, ar bus reikalaujama turėti reikšmingą Lietuvos klientų portfelį). Jeigu šis reikalavimas bus taikomas griežtai, tai gali smarkiai apsunkinti Lietuvoje veikiančių kriptoturto paslaugų teikėjų veiklą ir mažinti šalies patrauklumą užsienio investuotojams.

Galiausiai pagal Naujojo PPTFPĮ 25³ straipsnio 1 dalį Juridinių asmenų registro tvarkytojas privalės viešai skelbti virtualiųjų valiutų keityklos operatoriaus ir depozitinių virtualiųjų valiutų piniginių operatoriaus veiklą vykdančių asmenų sąrašą. Tokiu būdu turėtų būti sukurta daugiau skaidrumo kriptoturto keityklų ir depozitinių kriptopiginių paslaugų teikėjų rinkoje ir sudarytos sąlygos tokiems subjektams oficialiai trečiosioms šalims pagrįsti, kad jie atitinka Lietuvoje nustatytus autorizavimo reikalavimus.

2.2. Naujojo PPTFPĮ nuostatų veiksmingumo vertinimas

Vertinant Naujajame PPTFPĮ taisyklės, būtina pažymėti, kad jos yra įtvirtintos pinigų plovimą ir teroristų finansavimo prevenciją skirtame užtikrinti specialiajame teisės akte. Dėl to, autorius vertinimu, tokie reikalavimai kaip i) įpareigojimas suformuoti ne mažesnę nei 125 000 eurų įstatinį kapitalą, ii) pareiga vyresnioju bendrovės vadovu paskirti Lietuvos nuolatinį gyventoją, iii) draudimas kriptoturto keityklų ir depozitinių piniginių paslaugų veikla užsiimančių juridinių asmenų galutiniais naudos gavėjais būti teisiesiems asmenims, iv) įpareigojimas kliento tapatybę nustatyti nuo 700 eurų operacijų vertės ir v) ribojimas atidaryti anonimines sąskaitas, neabejotinai prisidės prie to, kad per Lietuvoje įsteigtas kriptoturto platformas atliekamų finansinio pobūdžio nusikalstamų veikų, pinigų plovimo ir tarptautinių sankcijų pažeidimų atvejų skaičius reikšmingai sumažėtų. Šis reguliavimas taip pat turėtų padėti į Lietuvą pritraukti „solidesnius“ kriptoturto paslaugų teikėjus ir atgrasyti tuos, kurie Lietuvą rinkosi tik dėl reguliacinio arbitražo priežasčių.

Vis dėlto Naujojo PPTFPĮ nuostatomis nesprendžiama daugelio kitų kriptoturto rinkai būdingų problemų. Pavyzdžiui, Naujajame PPTFPĮ nėra nuostatų, kurios apsaugotų kriptovaliutų investuotojus nuo klaidinančių ar apgaulingų reklamų, nuo paslėptų nesąžiningų mokesčių, nuo kriptoturto paslaugų teikėjų manipuliavimo rinkomis, nėra nuostatų, kurios įpareigotų kriptoturto keityklas atskirti klientų kriptoturtą nuo platformos turto, apibrėžtų stabilijų žetonų teisinį statusą, numatytų pareigas tokių žetonų emitentams ir būtų skirtos rizikai vartotojams ir finansų sistemoms mažinti. Tai reiškia, kad, net ir įsigaliojus Naujajam PPTFPĮ, daugeliu požūrių kriptoturto paslaugų vartotojų teisės yra daugiausia neapsaugotos ir jie išlieka pažeidžiami nuo daugelio 1 skyriuje aprašytų nesąžiningų kriptoturto paslaugų teikėjų veiksmų.

Tuo tarpu kitų blokų grandinės panaudojimo formų nei kriptoturto keityklų ir depozitinių virtualaus turto piniginių paslaugų, aprašytų šio straipsnio 1 skyriuje (pavyzdžiui, stabilijų žetonų leidybos, decentralizuotų finansų veiklos, DAO teisinio statuso, išmaniųjų sutarčių teisinės problematikos) teikimo Naujojo PPTFPĮ nuostatos apskritai nereguliuoja. Todėl ir po Naujojo PPTFPĮ įsigaliojimo Lietuvos teisėje išliks daug neapibrėžtumo ir teisinio netikrumo.

3. MiCA reglamentas

Europos Komisija (toliau tekste – EK) 2020 m. rugsėjo 24 m. priėmė Skaitmeninių finansų paketą, kurį sudaro skaitmeninių finansų strategija ir pasiūlymai dėl MiCA reglamento ir dėl reglamento dėl paskirstytojo registro technologija grindžiamoms rinkos infrastruktūroms skirtos bandomosios tvarkos (DORA). Šiuo paketu siekiama sukurti sąlygas konkurencingam ES finansų sektoriui, suteikiančiam vartotojams prieigą prie inovatyvių finansinių produktų, kartu užtikrinant vartotojų apsaugą ir finansinį stabilumą (EC Communication: Digital finance package, 2020). 2022 m. kovo 31 d. prasidėjo trišalės derybos tarp ES Tarybos, Europos Parlamento ir EK, jos baigėsi 2022 m. birželio 30 d., pasiekus preliminarų susitarimą dėl MiCA reglamento apimties ir turinio (Digital finance: agreement reached..., 2022). 2023 m. gegužės 31 d. MiCA reglamentas buvo priimtas Europos Parlamento ir Tarybos, o bus taikomas, vadovaujantis reglamento 149 straipsniu, nuo 2024 m. gruodžio 30 d., išskyrus nuostatas, susijusias su stabiliais žetonais, ir tam tikras kitas reglamente konkrečiai išskirtas nuostatas, kurios bus pradėtos taikyti nuo 2024 m. birželio pabaigos. Toliau šiame skyriuje apžvelgiamos pagrindinės MiCA reglamento projekto nuostatos ir pateikiamas jų vertinimas.

3.1. MiCA reglamento taikymo sritis

MiCA reglamento 1 straipsnyje nurodoma, kad juo įtvirtinamos taisyklės, kurios bus vienodai taikomos visose ES valstybėse narėse: i) kriptoturto emisijų ir leidimo prekiauti skaidrumo bei informacijos atskleidimo reikalavimams; ii) kriptoturto paslaugų teikėjų, su turto susietų žetonų (toliau tekste – ART) emitentų ir elektroninių pinigų žetonų (toliau tekste – EMT) emitentų veiklos leidimams ir priežiūrai; iii) su turto susietų žetonų emitentų, elektroninių pinigų žetonų emitentų ir kriptoturto paslaugų teikėjų veiklai, struktūrai ir valdymui; iv) vartotojų apsaugos taisyklėms, galiojančioms kriptoturto emisijoms, prekybai juo, keitimui ir saugojimui; v) piktnaudžiavimo rinka prevencinėms priemonėms, kuriomis užtikrinamas kriptoturto rinkų vientisumas.

Kriptoturtas, kuriam taikomas MiCA reglamentas, 3 straipsnyje apibrėžiamas kaip „skaitmeninė vertės arba teisių išraiška, kurią galima perleisti ir laikyti elektroniniu būdu naudojant paskirstytojo registro ar panašią technologiją“. Kriptoturtas reglamente skirstomas į tris kategorijas: i) produkto žetonus, kurių paskirtis – teikti skaitmeninę prieigą prie prekės ar paslaugos ir kuriuo galima atsiskaityti tik su jį išleidusiu emitentu; ii) ART žetonus, kurių vertę siekiama stabilizuoti susiejant su skirtingu

pinigų, kurie yra teisėta mokėjimo priemonė, verte, vienos ar kelių biržos prekių verte arba vieno ar kelių kriptoturto vienetų ar tokio turto derinio verte, ir iii) EMT žetonus (e. pinigus žetonus), kurių pagrindinė paskirtis – būti mainų priemone ir kurių vertę siekiama stabilizuoti susiejant juos su pinigų, kurie yra teisėta mokėjimo priemonė, verte. Kriptoturtas, kuris pagal ES teisę apibrėžiamas kaip finansinis instrumentas arba kaip elektroniniai pinigai, į MiCA reglamento taikymo sritį nepatenka, kaip ir kriptoturtas, atitinkantis indėlių ir vertybinių popierių apibrėžimą.

3.2. Viešas kriptoturto siūlymas ir prekyba

Panašiai kaip tradicinėje finansų sistemoje reikalaujama paskelbti prospektą, visi kriptoturto emitentai privalės iš anksto viešai paskelbti baltąją knygą, kurioje turės pateikti išsamią informaciją apie emitentą, projektą, leidžiamą kriptoturtą, šio turto suteikiamas teises ir pareigas jo pirkėjams, pritrauktų investicijų panaudojimo paskirtį, pagrindinę technologiją, susijusias rizikas ir kitas aktualias aplinkybes (MiCA reglamento 4 str. 1 d. b) p., 6 str.). Emitentai savo buveinės valstybės narės kompetentingai institucijai prieš 20 darbo dienų iki paskelbimo turės pranešti apie kriptoturto baltąją knygą, tačiau šių institucijų išankstinis pritarimas nebus privalomas (MiCA reglamento 8 str.). Po to, kai baltoji knyga bus oficialiai paskelbta, rinkodaros pranešimai apie kriptoturto emisiją galės būti platinami visoje ES (MiCA reglamento 9 str.).

ES valstybės narės turės užtikrinti, kad emitentai būtų atsakingi už baltosiose knygose pateiktos informacijos teisingumą (MiCA reglamento 15 str.), o vartotojai turėtų 14 dienų terminą atšaukti sutikimą įsigyti kriptoturtą (MiCA reglamento 13 str. 1 d.). Kriptoturto emitentai taip pat turės užtikrinti, kad jie taiko patikimas kibernetinio saugumo priemones (MiCA reglamento 14 str. 1 d. d) p.).

3.3. Stabiliųjų žetonų reguliavimas

Stabilieji žetonai MiCA reglamente skirstomi į minėtas dvi kategorijas – ART ir EMT žetonus (MiCA reglamento III ir IV antraštinės dalys). Pirmosios kategorijos žetonai yra susieti su kitu turtu (pvz., kitomis kriptovaliutomis), biržinėmis prekėmis (pvz., auksu) ar tradicinių valiutų krepšeliu. ART žetonų praktiniu pavyzdžiu galėtų būti laikomas decentralizuotas stabilusis žetonas DAI, kurio vertė yra pagrįsta skirtingu kriptoturto krepšeliu (ETH, USDC, USDP ir kt.) (Dai's total crypto assets used..., 2022). EMT žetonų pavyzdys yra centralizuotai leidžiami didieji pasauliniai stabilieji žetonai USDT arba USDC, kurių vertė susieta su JAV doleriu.

MiCA reglamente nustatyta, kad ES stabiliuosius žetonus leidžiantys emitentai privalo būti ES įsisteigę juridiniai asmenys, gavę specialų veiklos leidimą iš kompetentingos valstybės narės institucijos (MiCA reglamento 16 ir 48 straipsniai). Jokių išimčių kitose valstybėse įsteigtiems emitentams nenumatyta. Siekiantys gauti veiklos leidimą juridiniai asmenys turės parengti baltąją knygą, veikloje įgyvendinti MiCA reglamente numatytas organizacines priemones, būti priėmę reikalaujamas politikas ir procedūras, suformavę pakankamą nuosavą kapitalą, nuolat turėti pakankamą likvidumo rezervą, kuris dengtų išleistų stabilųjų žetonų vertę bent santykiu 1 su 1 ir jo reikšminga dalis būtų laikoma indėliais (MiCA 17, 18, 48 ir 51 straipsniai; Lazdovska I., 2022). Tuo pačiu MiCA palieka nemažai laisvės emitentams pasirinkti, iš kokio turto vienetų bus suformuotas rezervo portfelis (valiutų, nuosavybės ar vertybinių popierių, kriptoturto, indėlių, biržinių prekių ar kt.). Vis dėlto formuojant rezervą reikės atsižvelgti į tai, kad kiekvienas stabilųjų žetonų turėtojas turės teisę pareikalauti, kad emitentas nedelsdamas išpirktų jam priklausančius stabiliuosius žetonus be jokio papildomo mokesčio (MiCA reglamento 36, 39 ir 49 straipsniai).

MiCA reglamente nustatyta, kad rezervuose laikomas kriptoturtas privalės būti saugomas tik pas ES autorizuotus kriptoturto paslaugų teikėjus, o kitas rezervuose esantis turtas – pas ES licencijuotus bankus (MiCA reglamento 37 str. 3 d.). Vadinamiesiems „reikšmingiems“ stabiliesiems žetonams

bus taikomi sustiprinti rezervų sudarančio turto saugojimo kriterijai (MiCA reglamento 45 str. 2 d.). Reglamente taip pat įtvirtinti rezervų sudarančio turto likvidavimo reikalavimai, kurių esmę sudarys įpareigojimas sukurti tokias turto valdymo ir likvidavimo procedūras, kad turtas galėtų būti likviduotas neatidėliotinai su minimalia neigiama įtaka turto vertei (MiCA reglamento 38 str. 1 d.).

Pažymėtina, kad MiCA reglamento nenustatyta jokių išimčių algoritminiams stabiliesiems žetonams, dėl ko jų leidėjams greičiausiai taps nebeįmanoma vykdyti veiklos ES (European Union planning a ban..., 2022). Taip pat bus apribota stabilųjų žetonų turėtojų galimybė uždirbti palūkanas nuo pas kriptoturto paslaugų teikėjų laikomų žetonų (MiCA reglamento 40 ir 50 straipsniai).

3.4. Kriptoturto paslaugų teikėjų autorizavimas ir veikla

Siekdamos pradėti teikti kriptoturto paslaugas, bendrovės privalės iš kompetentingos nacionalinės institucijos gauti veiklos leidimą, kuris galios visoje ES, ir dėl to iš paslaugos teikėjo nebus reikalaujama, kad jis turėtų fizines buveines kitose valstybėse narėse (MiCA reglamento 65 str.). Tos valstybės narės, kurios jau taiko nacionalines kriptoturto paslaugų teikėjų autorizavimo procedūras (pavyzdžiui, Lietuva), turės teisę taikyti supaprastintas veiklos leidimo pakeitimo taisykles, pagal kurias nacionalinis veiklos leidimas bus pakeistas į ES lygio licenciją (MiCA reglamento 143 str. 6 d.). ES mastu bus vedamas viešas visų ES veikiančių kriptoturto paslaugų teikėjų registras (MiCA reglamento 109 str.).

Priklausomai nuo veiklos apimtys ir pobūdžio kriptoturto paslaugų teikėjams bus taikomi specialūs kapitalo reikalavimai (svyruojantys nuo 50 000 EUR iki 150 000 EUR; MiCA reglamento 67 str. 1 d. a) p. ir IV priedas), keliami aukšti valdysenos, darbuotojų mokymo, profesinės atsakomybės draudimo, turto atskyrimo, saugojimo, verslo struktūros ir vadovybės kvalifikacijos standartai (MiCA reglamento 66–68 straipsniai).

3.5. Kitos aktualios taisyklės

Siekiant užkirsti kelią piktnaudžiavimui kriptoturto rinkomis, MiCA reglamento 88–91 straipsniuose įtvirtintos taisyklės: i) įpareigojančios kriptoturto emitentus visuomenei kuo skubiau atskleisti viešai neatskleistą informaciją ir draudžiančios ii) prekiauti kriptoturto pasinaudojant viešai neatskleista informacija, iii) neteisėtai atskleisti viešai neatskleistą informaciją ir iv) atlikti veiksmus, kurie prilygtų manipuliavimui kriptoturto rinkomis.

Paminėtina, kad kartu su MiCA reglamentu Europos Parlamentas ir Taryba 2023 m. gegužės 31 d. priėmė ir reglamentą (ES) 2023/1113 dėl informacijos, teikiamos pervedant lėšas ir tam tikrą kriptoturta, kuriuo iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2015/849. Šis reglamentas nustato, kad šiuo metu tradicinio finansų sektoriaus dalyviams jau taikoma *travel rule* taisyklė nuo 2024 m. gruodžio 30 d. turės būti taikoma ir kriptoturto paslaugų teikėjams.

3.6. MiCA reglamento nuostatų veiksmingumo vertinimas

Skirtingai nei Naujajame PPTFPI, MiCA reglamento projekte yra numatytos taisyklės ir reikalavimai, orientuoti į didelę dalį pagrindinių su kriptoturto susijusių komercinio pobūdžio grėsmių ir rizikų. Prognozuojama, kad tokios taisyklės, kaip antai reikalavimas baltojoje knygoje atskleisti išsamią informaciją apie projektą, kriptoturto charakteristikas, kapitalo panaudojimą, naudos gavėjus, draudimas piktnaudžiauti rinka, teisės atšaukti sutikimą įsigyti kriptoturta, įpareigojimas taikyti efektyvias kibernetinio saugumo priemones ir kiti, pagerins ES vartotojų ir kitų investuotojų interesų apsaugą ir padidins jų galimybes veiksmingai ginti pažeistas teises. Kriptoturto paslaugų teikėjams nustatyti

dideli kapitalo, veiklos skaidrumo ir profesionalumo reikalavimai padės išvengti kriptoturto rinkoje būdingų apgavysčių, mažins skaitmeninių nusikalstamų veikų kiekį. Aptariamai reikalavimai padarys kriptopaslaugų rinką skaidresnę, šiame sektoriuje veikiančius ūkio subjektus stabilesnius ir tvaresnius, dėl to turėtų išaugti pasitikėjimas kriptoturtu tarp tradicinių finansų rinkų dalyvių, o tai savo ruožtu turėtų prisidėti prie didesnės kriptoturto integracijos į tradicinę ekonomiką. Visos ES mastu įsigaliosiant vienoda *travel rule* taisyklė prisidės prie pinigų plovimo prevencijos bei tarptautinių sankcijų laikymosi padėties gerėjimo. Kompleksas priemonių, kurios bus taikomos stabiliesiems žetonams ir jų emitentams, turėtų svariai prisidėti prie sisteminių finansinių rizikų mažinimo ir pašalinti grėsmes Europos Centrinio Banko (toliau tekste – ECB) galimybėms veiksmingai vykdyti pinigų politiką euro zonoje. Kita vertus, prognozuotina, kad griežti stabilijų žetonų emitentams taikomi reikalavimai gali riboti galimybes ES veiklą vykdyti didžiausiu pasaulyje stabilijų žetonų (pvz., USDT arba USDC) emitentams. Tai gali turėti neigiamą įtaką kriptoturto sektoriaus plėtrai ES, nes ši industrija yra globali, o draudimas ES naudoti populiariausius stabiliuosius žetonus gali reikšmingai riboti ES veiklą vykdančių kriptoturto paslaugų teikėjų tarptautines operacijas ir dėl to gali mažėti pačios ES patrauklumas tarp šioje srityje technologines inovacijas plėtojančių verslų.

Be to, kas nurodyta, pažymėtina, kad, nors ir gerokai platesnės reguliavimo apimties nei Naujasis PPTFI, MiCA reglamentas taip pat nereguliuoja daugelio blokų grandinės technologijos pagrindu vykdomų veiklų, susijusių su DeFi sektoriumi, DAO, išmaniosiomis sutartimis ir NFT žetonais. Dėl to, net ir pradėjus taikyti šį ilgai lauktą reglamentą, teisėkūros procesas turės nesustoti tol, kol sparčiai besivystančioje industrijoje atsiras pakankamas teisinis tikrumas.

4. Pasiūlymai dėl tolesnio reglamentavimo

Atsižvelgiant į 2 ir 3 skyriuose pateiktą Naujojo PPTFI ir MiCA reglamento vertinimą ir išvadas, straipsnio autoriaus nuomone, nacionalinis, ES lygmens ir tarptautinis teisėkūros procesas turėtų būti tęsiamas. Siūlytina jį vystyti tokiomis kryptimis:

1. Kadangi išmaniosios sutartys sudaromos ir įgyvendinamos skaitmeninėje erdvėje, jos iš prigimties yra tarptautinės. Todėl ir reguliacinės iniciatyvos turėtų būti tarptautinės, jungiančios kuo didesnę valstybių skaičių, siekiant maksimalios harmonizacijos. Forumu diskusijoms ir fundamentaliems principams formuluoti galėtų būti Tarptautinis privatinės teisės unifikavimo institutas (UNIDROIT), kuris šiuo metu jau yra sudaręs darbo grupę, siekiančią sukurti principus, susijusius su skaitmeninio turto prigimtimi, perleidimu ir naudojimu (UNIDROIT work and instruments..., 2022). Kol tarptautiniai principai ir gairės nėra suderinti, autoriaus nuomone, tikslinga papildyti Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą nuostatomis, kurios apibrėžtų išmaniųjų sutarčių teisinį statusą, įtvirtintų jų galiojimo sąlygas, nustatytų santykį su tradiciniais sutartiniais dokumentais, įpareigojotų išmaniąsias sutartis programuoti taip, kad prireikus jos galėtų būti keičiamos šalių susitarimu arba teismo sprendimu.
2. DAO, kaip *de facto* komercinių santykių dalyvio, decentralizuota ir autonominė prigimtis suponuoja, kad tradicinės juridinių asmenų formos šioms organizacijoms nėra tinkamos. Dėl šios priežasties daugelis DAO aktyviai veikia skaitmeninėje erdvėje, neįgydamos formalaus teisinio subjektiškumo. Iš to kyla nemažai teisinių problemų, jos išsamiai aprašytos šio straipsnio 2 skyriuje, tiek pačioms organizacijoms, tiek jų nariams, tiek ir tradicinei teisei sistemai. Kadangi įmonių teisė yra daugiausia valstybių nacionalinės kompetencijos sritis, o tarptautinis unifikavimas yra ribotas, manytina, kad Lietuva galėtų imtis savarankiškos iniciatyvos šioje srityje ir viena iš pirmųjų pasaulyje sukurti DAO pritaikytą teisinį reglamentavimą. Pagal analogiją būtų tikslinga pasinaudoti gerąja Vermonto (Blockchain-Based Limited Liability Companies, 2018) ir Vajomingo (Wyoming Decentralized

Autonomous Organization Supplement, 2021) valstijų, kurios jau yra priėmusios specialius DAO veiklą reguliuojančius teisės aktus, patirtimi. Autoriaus nuomone, siekiant atspindėti DAO, kaip decentralizuotos organizacijos prigimtį, nacionaliniuose teisės aktuose tikslinga įtvirtinti, kad: i) DAO yra savarankiškas juridinis asmuo, kurio atsakomybė atskirta nuo jo narių atsakomybės; ii) DAO registruojama viešajame registre; iii) DAO valdymas gali būti įgyvendinamas per blokų grandinės technologiją valdymo žetonų turėtojams įgyvendinant balsavimo teises; iv) DAO nariu tampama išsigyjant išleistus žetonus; v) įsisteigimo valstybėje (t. y. Lietuvoje) DAO turėtų paskirti asmenį, atsakingą už santykių su valstybės institucijomis palaikymą; vi) programiniame kode turėtų būti numatyta galimybė keisti DAO veiklą reguliuojančias išmaniąsias sutartis, siekiant įgyvendinti valstybės institucijų ir teismų sprendimus. Lietuvai priėmus DAO veiklą reglamentuojančius teisės aktus, ji taptų viena iš pirmųjų valstybių visoje ES, kuri DAO veiklos principus būtų įtvirtinusi nacionalinėje teisėje. Prognozuojama, kad tai smarkiai prisidėtų prie tarptautinio Lietuvos kaip finansinėms technologijoms ir inovacijoms palankios valstybės įvaizdžio stiprinimo bei padėtų į šalį pritraukti pasaulinio lygio sektoriaus lyderius ir investicijas. Taip pat specialus reglamentavimas įneštų teisinio tikrumo, sukurtų sąlygas įgyvendinti teismų sprendimus ir prisidėtų prie esamos problematikos kitose blokų grandinės technologija grindžiamuose sektoriuose (pvz., DeFi) sprendimo.

3. Sparti ligšiolinė DeFi ir NFT sektoriaus plėtra ir prognozuojamas tolesnis augimas, vystantis metavisatų ekosistemoms, lemia specialaus ir tikslinio reglamentavimo poreikį. ES teisėkūros institucijos šių dviejų naujų rinkų į MiCA reglamentavimo sritį neįtraukė. Planuojama, kad EK per ateinančius metus atliks visapusišką įvertinimą ir, nustačiusi, kad būtina, parengs pasiūlymus dėl specialių reguliacinių režimų NFT (Digital finance: agreement reached..., 2022) ir DeFi (EU Commission calls for unique DeFi..., 2022). Rengiant reguliavimo pasiūlymus dėl DeFi, būtina atsižvelgti į jų prigimtį ir tai, kad dalis iš veikiančių DeFi projektų neturi centralizuoto subjekto, valdančio projektą, o veikia pagal DAO principus. Dėl to, autoriaus nuomone, tikslinga deramai įvertinti programuotojų, kuriančių išmaniąsias sutartis DeFi protokolams, vaidmenį ir įpareigoti juos protokoluose užprogramuoti taisykles, kurios leistų kompetentingoms institucijoms atlikti veiksmingą DeFi organizacijų priežiūrą. ES lygmens teisėkūros pasiūlymai turėtų būti derinami su nacionalinėmis iniciatyvomis, skirtomis valstybėse narėse sukurti specialias juridinių asmenų formas, tinkamas DAO veiklai. Tokiu būdu būtų užtikrintas veiksmingas „komunikacijos kanalas“ tarp tradicinių teisės sistemų ir naujų skaitmeninėje erdvėje veikiančių organizacijų formų. Rengiant teises priemones, skirtas NFT reglamentuoti, reikėtų vadovautis turinio viršenybės prieš formą principu ir sukurti aiškius kriterijus, kaip turėtų būti klasifikuojami skirtingo pobūdžio NFT, tam, kad visi NFT nebūtų „sudėti į vieną krepšelį“ ir nebūtų pakenkta technologinėms ir komercinėms inovacijoms. Be to, reglamentuojant NFT turėtų būti skiriama pakankamai dėmesio apibrėžti autorių ir NFT turėtojų teisių apimtį bei įtvirtinti veiksmingas šių teisių gynimo priemones. NFT, kaip atskira kriptoturto rūšis, turėtų būti tiesiogiai įtraukta į pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevenciją reglamentuojančių teisės aktų taikymo apimtį, o NFT biržos turėtų tapti šių teisės aktų įpareigotaisiais subjektais ir būti reguliuojamos panašiai kaip pagal MiCA reglamentą bus reguliuojamos kriptoturto keityklos ir kiti kriptoturto paslaugų teikėjai.

Išvados

Remiantis pateikta analize straipsnyje daromos tokios išvados:

1. Naujajame PPTTPI įtvirtintos taisyklės prisidės prie to, kad per Lietuvoje įsteigtas kriptokeityklų ir kriptopinių platformas atliekamų finansinio pobūdžio nusikalstamų veikų, pinigų plovimo ir

tarptautinių sankcijų pažeidimų atvejų skaičius reikšmingai sumažės. Naujasis nacionalinis reguliavimas turėtų padėti į Lietuvą pritraukti „solidesnius“ kriptoturto paslaugų teikėjus ir atrasyti subjektus, kurie Lietuvą rinkosi dėl reguliacinio arbitražo priežasčių.

2. Nors įstatyme nėra specialių vartotojų saugančių nuostatų, prognozuojama, kad dėl sustiprintų bendrųjų ir su pinigų plovimo prevencija susijusių veiklos reikalavimų turėtų pagerėti vartotojų galimybės efektyviai ginti pažeistas teises.
3. Kita vertus, Naujojo PPTFPĮ nuostatos nesprendžia daugelio kitų kriptovaliutų rinkai būdingų problemų. Pavyzdžiui, Naujajame PPTFPĮ nėra nuostatų, kurios apsaugotų kriptovaliutų investuotojus nuo klaidinančių kriptozetonų leidėjų reklamų, paslėptų nesąžiningų platformų mokesčių, kriptoturto paslaugų teikėjų manipuliavimo rinkomis, įpareigotų kriptokeityklas atskirti savo turtą nuo klientų turto, nėra nuostatų, kurios apibrėžtų stabilijų žetonų teisinį statusą, numatytų pareigas tokių žetonų emitentams ir būtų sistemingai skirtos rizikų vartotojams ir finansų sistemoms mažinti. Naujojo PPTFPĮ nuostatos nereguliuoja išmaniosioms sutartims, DAO, DeFi ir NFT sektoriams aktualių klausimų, todėl ir po naujos įstatymo redakcijos įsigaliojimo Lietuvos teisėje išliks daug susijusio teisinio netikrumo.
4. Skirtingai nei Naujajame PPTFPĮ, MiCA reglamento projekte numatytos taisyklės, orientuotos į pagrindines su kriptoturto susijusias grėsmes ir rizikas. Prognozuojama, kad MiCA reglamentas pagerins ES vartotojų ir kitų investuotojų interesų apsaugą bei padidins jų galimybes veiksmingai ginti pažeistas teises, sumažins finansinių nusikalstamų veikų kiekį, pagerins pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos reikalavimų laikymosi padėtį, reikšmingai sumažins stabilijų žetonų keliamas sisteminės rizikas finansų sistemai ir sušvelnins grėsmes ECB pinigų politikai vykdyti euro zonoje.
5. Griežti stabilijų žetonų emitentams taikomi reikalavimai gali riboti galimybes ES veiklą vykdyti didžiausių pasaulyje stabilijų žetonų emitentams. Dėl to ES gali būti apsunkintas kriptoturto rinkų vystymasis ir padaryta neigiama įtaka technologinėms inovacijoms.
6. Nepaisant platesnės reguliavimo apimties, nei Naujasis PPTFPĮ, MiCA reglamentas nereguliuoja daugelio atvirų praktinių ir teisinių klausimų, susijusių su DeFi sektoriumi, DAO, išmaniosiomis sutartimis ir NFT žetonais.
7. Atsižvelgiant į straipsnyje padarytas išvadas, siūlytina nacionalinį, ES ir tarptautinį teisėkūros procesą vystyti tokiomis kryptimis:
 - 7.1. Reguliacinės iniciatyvos dėl išmaniųjų sutarčių turėtų būti tarptautinės, jungiančios kuo didesnę valstybių skaičių, siekiant maksimalios harmonizacijos. Forumas diskusijoms ir fundamentaliems principams formuluoti galėtų būti UNIDROIT. Kol tarptautiniai principai ir gairės nėra suderinti, tikslinga papildyti Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą nuostatomis, kurios apibrėžtų išmaniųjų sutarčių teisinį statusą, įtvirtintų jų galiojimo sąlygas, nustatytų santykį su tradiciniais sutartiniais dokumentais, įpareigotų išmaniąsias sutartis programuoti taip, kad prireikus jos galėtų būti keičiamos šalių susitarimu arba teismo sprendimu;
 - 7.2. Lietuva turėtų imtis iniciatyvos ir viena iš pirmųjų pasaulyje ir ES sukurti DAO pritaikytą teisinį reglamentavimą. Pagal analogiją būtų tikslinga pasinaudoti gerąja Vermonto ir Vajomingo valstijų patirtimi. Siekiant atspindėti DAO, kaip decentralizuotos organizacijos prigimtį, nacionaliniuose teisės aktuose tikslinga įtvirtinti, kad: i) DAO yra savarankiškas juridinis asmuo, kurio atsakomybė atskirta nuo jo narių atsakomybės; ii) DAO registruojama viešajame registre; iii) DAO valdymas gali būti įgyvendinamas per blokų grandinės technologiją valdymo žetonų turėtojams įgyvendinant balsavimo teises; iv) DAO nariu tampama įsigyjant išleistus žetonus; v) įsisteigimo valstybėje (t. y. Lietuvoje) DAO turėtų paskirti asmenį, atsakingą už

- santykių palaikymą su valstybės institucijomis; vi) programiniame kode turėtų būti numatyta galimybė keisti DAO veiklą reguliuojančias išmaniąsias sutartis, siekiant įgyvendinti valstybės institucijų ir teismų sprendimus;
- 7.3. Rengiant reguliavimo pasiūlymus dėl DeFi, būtina atsižvelgti į jų prigimtį ir tai, kad dalis veikiančių DeFi projektų neturi centralizuoto subjekto, valdančio projektą. Dėl to tikslinga įpareigoti programuotojus protokoluose numatyti taisykles, kurios leistų kompetentingoms institucijoms atlikti veiksmingą DeFi organizacijų priežiūrą. ES lygmens teisėkūros pasiūlymai turėtų būti derinami su nacionalinėmis iniciatyvomis, skirtomis valstybėse narėse sukurti specialias juridinių asmenų formas, tinkamas DAO veiklai.
8. Rengiant teises priemones, skirtas NFT reglamentuoti, reikėtų vadovautis turinio viršenybės prieš formą principu ir sukurti aiškius kriterijus, kaip turėtų būti klasifikuojami skirtingo pobūdžio NFT. Turėtų būti aiškiai apibrėžta autorių ir NFT turėtojų teisių apimtis bei įtvirtintos veiksmingos gynimo priemonės. NFT turėtų būti įtraukta į pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevenciją reglamentuojančių teisės aktų taikymo apimtį, o NFT biržos turėtų tapti įpareigotaisiais subjektais.

Literatūra

Norminiai teisės aktai

Blockchain-Based Limited Liability Companies (2018). 11 VSA § 4173, Vermont.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262.

Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas Nr. VIII-275 (1997). *Valstybės žinios*, 64-1502.

Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo Nr. VIII-275 2, 9, 25 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 253 straipsniu įstatymas XIV-1374 (2022). TAR, 15464.

Europos Parlamento ir Tarybos 2023 m. gegužės 31 d. reglamentas (ES) 2023/1113 dėl informacijos, teikiamos pervedant lėšas ir tam tikrą kriptoturtą, kuriuo iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2015/849. *OL L 150*, p. 1.

Europos Parlamento ir Tarybos 2023 m. gegužės 31 d. reglamentas (ES) 2023/1114 dėl kriptoturto rinkų, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (ES) Nr. 1093/2010 ir (ES) Nr. 1095/2010 bei direktyvos 2013/36/ES ir (ES) 2019/1937. *OL L 150*, p. 40.

2023 m. gegužės 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2023/1114 dėl kriptoturto rinkų, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (ES) Nr. 1093/2010 ir (ES) Nr. 1095/2010 bei direktyvos 2013/36/ES ir (ES) 2019/1937. *OL L 150*, p. 40.

The DAO Supplement (2021). Wyoming S 17-31-101.

Wyoming Limited Liability Company Act (1977), ch 158.

Specialioji literatūra

Aaron Wright and Primavera De Filippi (2015). Decentralized Blockchain Technology and the Rise of Lex Cryptographia. *SSRN Electronic Journal*.

Bayón, P. S. (2019). Key Legal Issues Surrounding Smart Contract Applications. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/333566571_Key_Legal_Issues_Surrounding_Smart_Contract_Applications [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 23 d.].

Bartkutė, E., Gumbytė, G. (2020). *Išmaniosios sutartys: teisinis reglamentavimas ir jo problematika*. Vilniaus universitetas: Teisės mokslo pavasaris.

Guillaume, F. (2022). Blockchain Dispute Resolution for Decentralized Autonomous Organizations: the Rise of Decentralized Autonomous Justice. *SSRN Electronic Journal*.

Guillaume, F. (2022). *Blockchain Dispute Resolution for Decentralized Autonomous Organizations: the Rise of Decentralized Autonomous Justice*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4042704 [žiūrėta 2022 m. gegužės 19 d.].

João Pedro Quintais, Balázs Bodó, Alexandra Giannopoulou, Valeria Ferrari (2019). Blockchain and the Law: a Critical Evaluation. *Amsterdam Law School Legal Studies*.

Joichi Ito, Neha Narula, and Robleh Ali (2017). The Blockchain Will Do to the Financial System What the Internet Did to Media. *Harvard Business Review Home*.

- Lazdovska, I. (2022). The Impact of MiCA on Stablecoins Pegged to Off-Chain Assets. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4204262 [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 24 d.].
- Mienert, B. (2021). *How can a decentralized autonomous organization (DAO) be legally structured*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3992329 [žiūrėta 2022 m. gegužės 20 d.].
- Pietrzykowski, T. (2017). *Legal Personhood: Animals, Artificial Intelligence and the Unborn*. Edinburgh: Springer Cham.
- Primavera De Filippi, Aaran Wright (2018). *Blockchain and the Law: The Rule of Code*. Cambridge Massachusetts: Harvard University Press.
- Turskytė, I., Šapkauskienė, A. (2021). Europos Sąjungos kriptovaliutų reguliacinės politikos vertinimas. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, 23, 3, <https://doi.org/10.15388/batp.2021.31>
- Grigaitis, D. (2021). Taikytinos teisės nustatymas kriptovaliutų sistemų dalyvių santykiams. *Jurisprudencija*, 28(1), <https://doi.org/10.13165/JUR-21-28-1-08>
- Mikalajūnas, E. (2022). NFT doktrininis-teisinis apibrėžimas ir jo problematika, sietina su Europos Sąjungos kriptoteisinių santykių reguliavimo modeliu. *Jurisprudencija*, 29(1), <https://doi.org/10.13165/JUR-22-29-1-06>
- Idkinaitė, S., Grumulaitis, A. (2023). Kripto turto apmokestinimas Lietuvoje ir užsienyje: vertinimai, siūlymai tobulinimui. *Vilnius University Open Series*, 40–58, <https://doi.org/10.15388/TMP.2022.3>
- Annunziata, F. (2023). The Licensing Rules in MiCA. In D. Moura Vicente & D. Pereira Duarte Catarina Granadeiro (Eds.), *Fintech Regulation and the Licensing Principle*. Centro de Investigação de direito privado, European Banking Institute. Bocconi Legal Studies Research Paper No. 4346795 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ssrn.com/abstract=4346795> [žiūrėta 2023 m. birželio 11 d.].
- Egilsson, J. H. (2023). MiCA's Antitrust Concerns: The Potential Impact of Protecting Banks' Interests on Innovation and Growth in Europe [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ssrn.com/abstract=4410008> [žiūrėta 2023 m. gegužės 28 d.].

Kiti šaltiniai

- Angelos, D. Stablecoins: Private-sector quest for cryptostability [interaktyvus]. Prieiga per internetą: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698803/EPRS_BRI\(2021\)698803_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698803/EPRS_BRI(2021)698803_EN.pdf) [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 22 d.].
- Dai's total crypto assets used for on-chain collateralization as of June 27, 2022 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.statista.com/statistics/1316928/dai-reserves-breakdown/> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 24 d.].
- Decentralised finance: Understanding the benefits, risks and challenges of DeFi [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.vistra.com/insights/decentralised-finance-understanding-benefits-risks-and-challenges-defi> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 23 d.].
- Decentralized Finance (DeFi) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://academy.binance.com/en/glossary/defi> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 23 d.].
- Digital finance: agreement reached on European crypto-assets regulation (MiCA) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/30/digital-finance-agreement-reached-on-european-crypto-assets-regulation-mica/> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 22 d.].
- Digital finance: agreement reached on European crypto-assets regulation (MiCA) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/30/digital-finance-agreement-reached-on-european-crypto-assets-regulation-mica/> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 24 d.].
- Digital finance: agreement reached on European crypto-assets regulation (MiCA) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/30/digital-finance-agreement-reached-on-european-crypto-assets-regulation-mica/> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 24 d.].
- EC Communication: Digital finance package [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://finance.ec.europa.eu/publications/digital-finance-package_en#digital [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 24 d.].
- EU Commission calls for unique DeFi regulatory approach in new report [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://coingeek.com/eu-commission-calls-for-unique-defi-regulatory-approach-in-new-report/> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 25 d.].
- European Union planning a ban on interest of stablecoins [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://paymentexpert.com/2022/06/28/european-union-planning-a-ban-on-interest-of-stablecoins/> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 24 d.].
- Explainer: How hackers stole and returned \$600 mln in tokens from Poly Network [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.reuters.com/technology/how-hackers-stole-613-million-crypto-tokens-poly-network-2021-08-12/> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 23 d.].
- Forget bitcoin — the future of money is a cryptocurrency you've never heard of [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.businessinsider.com/stablecoins-could-start-replacing-traditional-money-within-a-few-years-2021-6> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 22 d.].
- From \$25 billion to \$167 million: How a major crypto lender collapsed and dragged many investors down with it [inte-

- raktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.cnb.com/2022/07/17/how-the-fall-of-celsius-dragged-down-crypto-investors.html> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 23 d.].
- G7 Working Group on Stablecoins: Investigating the impact of global stablecoins [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d187.pdf> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 23 d.].
- Išmaniosios sutartys – ar jau galima naudoti? [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/verslas/nuomones/nerijus-jurkus-ismaniosios-sutartys-ar-jau-galima-naudoti.d?id=77842667> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 22 d.].
- MiCA (Updated July 2022): A Guide to the EU's Proposed Markets in Crypto-Assets Regulation [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.sygnia.io/blog/what-is-mica-markets-in-crypto-assets-eu-regulation-guide/> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 24 d.].
- Ransomware: Paying Cyber Extortion Demands in Cryptocurrency [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.marsh.com/us/services/cyber-risk/insights/ransomware-paying-cyber-extortion-demands-in-cryptocurrency.html> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 23 d.].
- Stablecoins Could Pose New Short-Term Credit Market Risks [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.fitchratings.com/research/fund-asset-managers/stablecoins-could-pose-new-short-term-credit-market-risks-01-07-2021> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 23 d.].
- The 9 Biggest Risks for Crypto Investors [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.makeuseof.com/biggest-risks-crypto-investors/> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 23 d.].
- The Challenges and Risks of Smart Contracts [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.icba.org/newsroom/blogs/main-street-matters/2021/11/12/the-challenges-and-risks-of-smart-contracts> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 23 d.].
- Top 12 Smart Contract Use Cases [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://101blockchains.com/smart-contract-use-cases/> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 22 d.].
- UNIDROIT work and instruments in the area of law & technology [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.unidroit.org/law-technology/> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 25 d.].
- What are the legal issues and risks around NFTs [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.financialexpress.com/digital-currency/what-are-the-legal-issues-and-risks-around-nfts/2620694/> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 23 d.].
- What Is An NFT? Non-Fungible Tokens Explained [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.forbes.com/advisor/investing/cryptocurrency/nft-non-fungible-token/> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 22 d.].
- What Is Crypto's Downfall? Its Complexity [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.coindesk.com/layer2/2022/08/02/what-is-cryptos-downfall-its-complexity/> [žiūrėta 2022 m. rugsėjo 23 d.].
- ESMA opening statement at the ECON hearing on FTX [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/public_statement_to_econ_sk.pdf [žiūrėta 2022 m. gruodžio 4 d.].
- Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo Nr. VIII-275 2, 9, 25 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 253 straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas.
- Juridinių asmenų, vykdančių virtualiųjų valiutų keityklos operatoriaus veiklą, sąrašas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.registrucentras.lt/jar/sarasai/vvko.php> [žiūrėta 2023 m. birželio 11 d.].
- Juridinių asmenų, vykdančių depozitinių virtualiųjų valiutų piniginių operatoriaus veiklą, sąrašas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.registrucentras.lt/jar/sarasai/dvpo.php> [žiūrėta 2023 m. birželio 11 d.].
- 2022 m. FNTT sprendimai dėl poveikio priemonių [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.fntt.lt/lt/pinigu-plovimo-prevencija/sprendimai-del-poveikio-priemoniu/2022-m.-sprendimai-del-poveikio-priemoniu/4280> [žiūrėta 2023 m. birželio 11 d.].
- 2023 m. FNTT sprendimai dėl poveikio priemonių [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.fntt.lt/lt/pinigu-plovimo-prevencija/sprendimai-del-poveikio-priemoniu/4022> [žiūrėta 2023 m. birželio 11 d.].

New Cryptocurrency Regulation in Lithuania and the European Union

Gediminas Laucius

(Vilnius University)

S u m m a r y

The paper examines the major threats and the related legal challenges posed by activities based on the blockchain technology, such as cryptocurrencies, smart contracts, Decentralised Autonomous Organisations (DAOs), the Decentralised Finance System (DeFi), and Non-Fungible Tokens (NFTs). In the light of practical findings, the provisions of the Lithuanian Law on the prevention of money laundering and terrorist financing and MiCA regulation are being analysed. The paper arrives at the conclusion that the new national law should effectively contribute to the prevention of financial crimes and money laundering, as well as indirectly improve the level of consumer protection. Nevertheless, a number of other issues topical for

cryptocurrencies and other forms of the utilisation of the blockchain technology still remain unaddressed. Certain loopholes would be partly filled in by MiCA regulation that should regulate most of the challenging issues pertaining to cryptocurrencies. However, it will not create the required scope of legal certainty for other than cryptocurrencies forms of technology utilisation. On the basis of those conclusions, the following proposals are provided: i) to unify the principles applicable to smart contracts at the international level. Until this has been done, to supplement the Lithuanian Civil Code with provisions defining the legal status of smart contracts; ii) Lithuania should show initiative and be among the first countries globally that have introduced DAO specific regulation. In this quest, the country could learn from the experience of the States of Vermont and Wyoming, USA; iii) in terms of DeFi regulation, it is expedient to oblige programmers who create smart contracts to code them in a way that competent authorities would be able to efficiently supervise DeFi organizations and to ensure a high level of consumer protection; iv) in relation to NFTs regulation, the principle of ‘substance over form’ should be followed, and explicit criteria for the classification of NFTs should be determined. The scope of copyrights and rights belonging to NFTs holders should be clearly defined. NFTs should be expressly included in the scope of anti-money laundering and counter terrorist financing laws, whereas NFTs marketplaces should become obliged entities as per respective laws.

Naujasis kriptoturto veiklos reglamentavimas Lietuvoje ir Europos Sąjungoje

Gediminas Laucius

(Vilniaus universitetas)

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjamos blokų grandinės technologijos pagrindu vykdomų veiklų, tokių kaip antai kriptovaliutos, išmaniosios sutartys, decentralizuotos autonominės organizacijos (DAO), decentralizuota finansų sistema (DeFi) ir nepakeičiamieji žetonai (NFT), keliamos didžiausios grėsmės ir susiję teisiniai iššūkiai. Analizuojamos naujos Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo ir MiCA reglamento nuostatos. Prieinama prie išvados, kad naujasis nacionalinis reguliavimas turėtų veiksmingai prisidėti prie finansinių nusikalstamų veikų ir pinigų plovimo prevencijos, taip pat netiesiogiai pagerinti vartotojų teisių apsaugos lygį. Vis dėlto daugelis kriptovaliutų rinkai ir kitoms blokų grandinės technologijos panaudojimo formoms aktualių problemų lieka nesprendžiamos. Šias spragas iš dalies užpildys MiCA reglamentas, kuris turėtų sureguliuoti daugelį su kriptovaliutomis susijusių probleminių klausimų. Tačiau ir MiCA reglamentas nesukurs reikalingos apimties teisinio aiškumo kitoms nei kriptoturto technologijos panaudojimo formoms. Šių išvadų pagrindu straipsnyje yra pateikiami pasiūlymai: i) unifikuoti išmaniosioms sutartims taikytinus principus tarptautiniu lygmeniu. Iki tol, kol tai bus padaryta, Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą papildyti nuostatomis, apibrėžiančiomis išmaniųjų sutarčių teisinį statusą; ii) Lietuvai imtis savarankiškos iniciatyvos ir vienai iš pirmųjų pasaulyje sukurti DAO pritaikytą teisinį reglamentavimą. Pagal analogiją būtų tikslinga pasinaudoti gerąja Vermonto ir Vajomingo valstijų patirtimi; iii) reguliuojant DeFi, tikslinga įpareigoti programuotojus, kuriančius išmaniąsias sutartis DeFi, protokoluose numatyti taisykles, kurios leistų kompetentingoms institucijoms atlikti veiksmingą DeFi organizacijų priežiūrą ir padėtų užtikrinti vartotojų teisių apsaugą; iv) reglamentuojant NFT, reikėtų vadovautis turinio viršenybės prieš formą principu ir sukurti aiškius NFT klasifikavimo kriterijus. Turėtų būti aiškiai apibrėžta autorių ir NFT turėtojų teisių apimtis. NFT turėtų būti įtraukta į pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevenciją reglamentuojančių teisės aktų taikymo apimtį, o NFT biržos turėtų tapti įpareigotaisiais subjektais.

Gediminas Laucius yra Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Privatinės teisės katedros doktorantas. Pagrindinės mokslinių interesų ir tyrimų sritys: technologijų teisė, finansų teisė, blokų grandinės technologijos pagrindu vykdomų ekonominių veiklų reguliavimas. Rengiamos disertacijos pavadinimas: „Naujos socialinės, ekonominės ir teisinės veiklos formos, vykdomos blokų grandinės technologijos pagrindu – reglamentavimo poreikis, priemonės ir problematika“.

Gediminas Laucius is a PhD student at the Department of Private Law, Faculty of Law, Vilnius University. His field of research includes Technology Law, Finance Law, regulation of economic activities performed on the basis of blockchain technology. The title of the dissertation in progress: *New Forms of Social, Economic and Legal Activities Based on Blockchain Technology – Necessity, Measures and Issues of Regulation*.